

Ticaret Savaşları mı, Küresel Kapitalizmin Regülasyon Açmazı mı? Uluslararası Ticaret Anlaşmaları Kimin için?¹

Pınar Kahya¹

¹ Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, pinar.kahya@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4738-0568,

Öz: Bretton Woods sisteminin miadını doldurmasıyla, uluslararası ticaret büyük ölçüde 1994 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü'nün kuralları çerçevesinde düzenlenmiştir. Örgütün kuruluşundan bugüne, örgütün işleyiş mekanizması ve bizi kendisi, üye devlet protestolarından, büyük çaplı kitlesel gösterilere, çeşitli tartışmaların merkezinde yer almıştır. "Küreselleşme" tartışmaları dönemi diye tariflenebilecek dönemin belki de ilk görünür geri çekilişi DTÖ'nün tıkanmasıdır. DTÖ'deki tıkanışın ardından gündeme gelen mega-bölgesel ticaret anlaşmaları, özellikle Obama yönetiminin TPP, TTIP ve TISA girişimi bu tıkanmaya bir cevap niteliğindedir. TPP Trump yönetimi tarafından askıya alınmış, ABD olmaksızın müzakereci 11 ülke CPTPP'yi imzalamış, TTIP ve TISA ise müzakereci ülkeler tarafından rafa kaldırılmıştır. TPP, TTIP ve TISA süreci askıya alınmış olsa da "ticaret savaşları" halen uluslararası medyanın en popüler meselelerinden biridir. Literatürde, ticaret anlaşmalarının değerlendirilmesinde yaşanan en büyük zorluk, sosyal bilim disiplinlerinin metodolojik yalıtılmışlığıdır. Anaakım uluslararası hukuk, uluslararası iktisat ve uluslararası ilişkiler, anlaşmaların farklı yönlerine odaklanmaktadır ancak anlaşmaları küresel kapitalizmin regülasyonu çerçevesinde değerlendirmek, uluslararası ticari ilişkileri salt ulus devletlerarasındaki rekabet, uluslararası örgüt merkezli kurumsal analiz veya düzenleyici hukuki metinler çerçevelerinin sınırlılığını aşmayı mümkün kılmaktadır. Makalede, TPP, TTIP, TISA gibi mega-bölgesel ticaret anlaşmalarının, uluslararası ticaretin regülasyon sorununu çözmeye dönük açılımlar olduğu, bu açılımların içeriğinin de ticaret savaşlarının merkezinde yer alan düzenleme esasları olduğu belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, TPP, TTIP ve TISA'nın merkezindeki tartışmanın ticaret savaşlarının özünü oluşturduğu savunulmakta, bu doğrultuda, anlaşmaların içeriğinin ötesine geçen bir okumayla uluslararası ticarete bir regülasyon açmazı olduğu tespiti yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ticaret Savaşları, Mega Bölgesel Ticaret Anlaşmaları, Uluslararası Regülasyon, TPP, TTIP
Jel Kodları: F13, F15, K20

Atf: Kahya P. (2023). Ticaret Savaşları mı, Küresel Kapitalizmin Regülasyon Açmazı mı? Uluslararası Ticaret Anlaşmaları Kimin için?. *Politik Ekonomik Kuram*, 7(1), 32-42.
<https://doi.org/10.30586/pek.1213241>

Geliş Tarihi: 01.12.2022

Kabul Tarihi: 13.04.2023

Telif Hakkı: © 2023. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Trade Wars or the Dilemma of Regulation of Global Capitalism? International Trade Agreements for Whom?

Abstract: After the Bretton Woods system headed for the last round-up, international trade was largely regulated within the framework of the rules of the World Trade Organization, which was established in 1994. Since the establishment of the organization, the functioning of the organization and itself has been at the center of various discussions, from member state protests to large-scale mass demonstrations. Perhaps the first visible retreat of the period that can be described as the period of "globalization" discussions is the deadlock in the WTO rounds. The mega-regional trade agreements that came to the fore after the WTO stalemate, especially the Obama administration's TPP, TTIP and TISA initiative has been emerged as a response to the deadlock in the process. TPP has been suspended by the Trump administration and then CPTTP was signed by other 11 countries of the TPP and negotiations of TTIP and TISA were suspended by partner states. Even though, the initiative was stalled, "trade wars" are still one of the most popular issues in the international media. The biggest

¹ Bu makale, yazarın Doç. Dr. Galip YALMAN danışmanlığında hazırlayarak, 2016 yılı Eylül'ünde Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde sunduğu *Framing Mega Regional Trade Agreements within Global Capitalism: An Analysis of the TPP, TTIP and TISA Proposals* başlıklı yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi ile Türk Sosyal Bilimler Derneği (TSBD) 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunduğu *Dünya Ticaretinin Mega-bölgesel Ticaret Anlaşmaları ile İmtihanı: TPP, TTIP ve TISA Anlaşmaları ve Küresel Kapitalizmde Anlaşmazlık Dinamikleri* başlıklı bildiri den derlenerek güncellenmiştir. Tez sürecindeki katkılarından dolayı danışmanım Doç. Dr. Galip YALMAN'a teşekkür ederim.

challenge in analyzing trade agreements is the methodological isolation of social science disciplines in the literature. Mainstream international law, international economics, and international relations focus on different aspects of agreements but evaluating agreements within the framework of the regulation of global capitalism makes it possible to overcome the limitations of international trade relations only within the framework of competition between nation states, international organization-based institutional analysis, or regulatory legal texts. In the article, it is stated that mega-regional trade agreements such as TPP, TTIP and TISA are initiatives to solve the regulation problem of international trade, and the content of these initiatives is the regulation principles that are at the center of trade wars. In other words, it is argued that the debate at the center of TPP, TTIP and TISA constitutes the essence of trade wars, and in this direction, it is defended that there is a regulation dilemma in international trade with a reading that goes beyond the content of the agreements.

Keywords: Trade Wars, Megaregional Trade Agreements, International Regulation, TPP, TTIP

Jel Codes: F13, F15, K20

1. Giriş

2016 yılında “ticaret savaşları” dünya gündeminin en önemli başlıklarından biri henüz olmamışken, Obama Yönetimi’nin giderayak kotarmaya çalıştığı ve ABD-ticaret üçlüsü olarak ifade edilebilecek Transpasifik Ortaklığı (TPP), Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Hizmet Ticareti Anlaşması (TISA), birbirinden farklı mega-bölgesel ölçeklerde ticari standardizasyon hedefleyen anlaşmalar olarak tartışılmaya başlandı. Bu anlaşmalardan ilkinin coğrafyasının Asya-Pasifik olması ABD-Çin rekabeti çerçevesinde ele alınmasına neden oluyor, ikinci anlaşmanın ABD-AB arasında olması benzer bir biçimde Rusya- Batı karşıtlığı ekseninde ele alınıyordu. Üçüncü anlaşma ise ekonomi bürokrasisi dışında dünya kamuoyunda da pek bilinmiyor, DTÖ içerisindeki bir grup ülkenin, DTÖ dışında bir hizmet ticareti serbestleşmesinin müzakerelerini sürdürdüğü aktarılıyordu. Bu anlaşmalar, 2008 krizi sonrası dünya ekonomisinin uluslararası kurumsal çerçevesinde neoliberalizm dışında/neoliberalizme karşı bir alternatif arayışının olup olmadığını anlamak ve bu anlaşmaların “küreselleşme” retoriğinin ötesinde neoliberalizmin neresinde durduklarını keşfetmek açısından oldukça önemli girişimlerdi çünkü 2008 krizi sonrası dünya ekonomisinin FED’in parasal genişleme politikası dışında bir krizden çıkış ya da toparlanma (recovery) reçetesi mevcut değildi. Obama yönetiminin topal ördek (lame duck) dönemine rastlayan anlaşmaların düzenleme çerçeveleri küresel kapitalist işleyişin tüm yapısal çelişkilerini taşıması, devletler sistemi ile ilgili ancak bundan ibaret olmayan ölçek tartışmalarını yansıtmaları, dahası önerileriyle -ki bu öneriler devlet-toplum-piyasa ilişkilerini dönüştürücü bir role de sahiptiler- oldukça önemli bir yerde durmaktaydılar. Özellikle, Donald Trump’ın ABD Başkanı seçilmesi sonrası süreçte uluslararası medyanın son dakika “breaking news” teması olan, pandemi ve Çin-ABD gerilimi ve Ukrayna Savaşı derken iyice tırmanan ticaret savaşlarının az bilinen arka planını anlamanın yollarından biri de ticaret anlaşmalarının içeriklerini analiz etmek. Uluslararası ticaret anlaşmaları müzakereleri, uluslararası ticaretin kendisi kadar katmanlı ve komplike bir süreç. Uluslararası ticari rekabetin medya diliyle ticaret savaşlarının dünya ekonomisinin uluslararası ticari ilişkilerin regülasyon açmazıyla doğrudan ilişkisi var. Obama, Trump ya da Joe Biden’dan azade değişen ABD yönetimlerinin uluslararası ticaretin regülasyonunu belirleme ihtiyacı baki olmakla birlikte, tıkanan ticaret anlaşmaları müzakereleri de farklı ölçeklerde sürüyor, diğer bir değişle regülasyon açmazı bir olgu olarak sabitlendikten sonra, açmazın nedenlerinin analiz edilmesi gerekiyor. Bu çalışmada, TPP, TTIP ve TISA süreci üzerinden ticaret savaşlarının regülasyon açmazı analiz ediliyor. Daha açıkça ifade etmek gerekirse hem DTÖ sürecinin tıkanması hem de TPP, TTIP ve TISA özelinde mega-bölgesel ticaret anlaşmaları sürecinin askıya alınması hem de 2018 yılında başlayan Çin-ABD arasındaki ticaret savaşları, uluslararası ticaretin regülasyon çerçevesinin

oluşturulmasında devam eden krizi gösteriyor. Makalede, küresel kapitalizmin regülasyon krizinin önemli bir alanı olan uluslararası ticaretin ve bu alanın düzenlenmesinin krizi olarak ele alınması gerektiğini savunduğum ticaret savaşlarının, uluslararası rekabet (güç/ çıkar) veya normlar çerçevesinde değil küresel kapitalizmin işleyişinde özelinde sermayenin değerlendirilme sürecindeki tıkanıklık ve bu çerçevede sermayeler arası rekabet perspektifinden ele alınmasının önemini altını çiziyorum. TPP, TTIP ve TISA metinlerinin içeriğinde yer alan fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, yatırımcı-devlet uyumsuzluk mekanizmalarının oluşturulması, devlet teşekküllerine imtiyazların önlenmesi gibi regülasyon önerileri küresel kapitalizmin regülasyon krizinin ve ticaret savaşlarının özünü oluşturmaktadır.

Kapitalizm, konjonktürel iş çevrimlerinin yükseliş ve düşüşlerini bir yana bırakırsak, 1873, 1929, 1973 ve 2008-9 krizleri olmak üzere dört büyük kriz atlatmıştır. Bu krizleri ise “yeni bir sosyal düzen” ve uluslararası ilişkilerin değişimi takip etmiştir (Duménil & Lévy, 2011). 2008-9 krizinden sonra da böyle bir değişim beklentisi ortaya çıkmıştır. İçinde bulunduğumuz dönem, kriz dinamikleri ile, başka bir kriz dönemi olan 1970lere durgunluk beklentisi ve yüksek enflasyon oranlarıyla oldukça benzemektedir. ABD’nin hegemonik projesi olarak, 1970lerin krizine yanıt olarak çıkan neoliberalizm, Keynesyen sermaye birikiminin tüm yapılarını dönüştürmüştür. Sermaye sınıfının çıkarları doğrultusunda, işçi sınıfının sistem içerisindeki politik ve iktisadi pazarlık ve müzakere gücünün kırılması demek olan neoliberalizm; güçlendirilmiş mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaret hedefleri ile yerel bölüşüm ilişkileri, uluslararası ekonomik entegrasyon biçimleri ile devlet, ideoloji ve sınıflar mücadelesi esaslarını dönüştürmeyi başarmıştır. Neoliberalizmin hegemonyasına en azından düşünsel düzeyde en büyük darbe 2008-9 krizinden gelmiş gibi görünmektedir. Bu krizin halen neoliberalizmin krizi mi “crisis of neoliberalism” ve yahut neoliberalizm içerisinde “crisis in neoliberalism” bir kriz mi olduğu tartışılmaktadır (Saad-Filho 2011; Yalman, 2021; Saad-Filho, 2021). Krizin ardından geçen on beş yılda, beklenen ya da arzu edilen aksine neoliberal birikim modelinde ezber değiştiren bir iktisadi politika değişikliğinden ziyade özellikle finansal düzenlemeler ile uluslararası ticari ilişkilerin düzenlenmesi meselelerinde ortaya çıkan çatışmalı bir diplomasi süreci işlemektedir (Tsingou, 2015). Uluslararası ticari ilişkilerin çatışmalı diplomasi ile düzenlenmesinin nedenlerini teorik ve kurumsal iki tarihsel soruşturmaya analiz etmek gerekmektedir. Makalede önce teorik soruşturma takip edilecek, ardından ise kurumsal bir inceleme yapılacaktır, daha sonra TPP, TTIP ve TISA analiz edilecektir.

2. Bir uluslararası ticaret teorisi var mı?

Klasik politik ekonominin öncüleri, Adam Smith ve David Ricardo’nun uluslararası ticarete yaklaşımları ana akım uluslararası ticaret teorisinin temelini oluşturmaktadır. Adam Smith’in *mutlak üstünlük* teorisi, uluslararası iş bölümünün üretimi artıracığı varsayımına dayanmaktadır. Smith’e göre, iş bölümü, emeğin üretici gücünün gelişimini sağlamaktadır. Uluslararası ticaret ise, iş bölümünün üretkenliği artırması ile ilişkili olarak bir mutlak üstünlük durumudur. Ricardo’nun *karşılaştırmalı üstünlük* teorisi ise, emek üretkenliği konusunda bir taraf üstün olsa dahi karşılaştırmalı olarak ticaretin her iki tarafın faydasına olacağını varsaymaktadır. Diğer bir deyişle, Smith için daha düşük maliyetle üretilen ürünlerin karşılıklı ticareti faydalı iken, Ricardo, bir ülke tüm ürünlerde üretim üstünlüğüne sahip olsa dahi, uluslararası ticaretin yaratacağı iş bölümünün ticaretin tüm tarafları için bir kazan-kazan durumu yaratacağını söylemektedir. Klasik politik iktisatçıların, serbest ticaret olumlamaları, ana akım iktisadın vazgeçilmez teorik temelini oluşturmaktadır. Emek dışındaki faktörleri de hesaba katma noktasında klasiklerden ayrılan neoklasik iktisatçılar, klasiklerin serbest ticaret yaklaşımlarını sürdürmüşlerdir. Serbest ticaretin olumlanması, neoklasik iktisadın tam rekabet varsayımı ile ilişkilidir, bu yaklaşımlar kapitalizmi dolayısıyla uluslararası ticareti tarihsel olmayan bir yaklaşımla ele almaktadır. Ana akım uluslararası ticaret yaklaşımları, sosyal bir ilişki olan uluslararası ticareti, sosyal ilişkilendirmesinden ve tarihselliğinden kopararak,

kapalı bir metodolojiye hapsolarak incelemektedirler. Diğer bir deyişle, uluslararası ticaretin her dönemde ve herkes için olumlu olduğu varsayımı, uluslararası ticaret bağlamında toplumsal ve tarihsel dinamiklerin göz ardı edilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Ekonomik ilişkiler, sosyal ilişkilerdir, dolayısıyla tarihsel ve sosyal bağlaştırmalardan azade bir uluslararası ticaret ilişkilenmesi analizi metodolojik olarak bütünsel gerçekliği kaçırmaktadır. Uluslararası ticari ilişkiler, bağımsız bir biçim/ ilişkilenme değil, uluslararası sermaye çevriminin bir parçasıdır. Marx, Kapital III'de karların düşme eğilimi ve dış ticaret ilişkisini tartışırken, değer kaynağının meta dolaşımı süreci olduğu iddiasını reddetmektedir. Marx'ın ekonomik analizi sermayenin üretim sürecinde yarattığı artık değer ile, artık değer birikim sürecinde yarattığı sermaye süreci incelemesine dayanmaktadır. Kısaca, değişim değer yaratmaz ancak üretim sürecinde üretilen değer gerçekleşmesini mümkün kılar. Uluslararası ticaret, değer gerçekleşmesi sürecinde ele alınmalıdır. Bu soyutlama düzeyinde, uluslararası ticaretin ekonomik büyümenin kaynağı olduğu tezine karşı, üretimin ekonomik büyümenin kaynağı olduğu, ticaretin ise yaratılmış değer gerçekleşmesi sürecinin parçası olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Yöntemsel olarak böyle bir konumlanış, örneğin Çin'in büyümesinde esas faktör olarak dünya pazarına ticari entegrasyonu değil, üretim ilişkilerinin dönüşümünü merkeze almayı gerekli kılmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi, ekonomik ilişkiler, dolayısıyla üretim ilişkileri sosyal koşullardan ve tarihsel bağlamdan bağımsız düşünülemez. Ana akım iktisattaki karşılaştırmalı üstünlük teorisi, uluslararası ticari ilişkilerin tarihsel ve sosyal analizi noktasında yeterli değildir. Uluslararası ticaretin değer transferine aracılığı, dolayısıyla bu sürecin öznesi olarak tekil sermayelerin "kar arayışı" ile sermayeler arası rekabet, emek-değer kuramı çerçevesinde analize dahil olma imkânı bulmaktadır. Uluslararası ticaretin metodolojik öznesini bireyler ve uluslardan çıkaran tarihsel yöntem, ticari ilişkileri küresel kapitalizm çerçevesinde değerlendirirken uluslararası faaliyet yürüten sermaye sınıfı, bir aktör olarak analize dahil edilmektedir. Dolayısıyla, yeni nesil ticaret anlaşmalarının incelenmesinde, anlaşmaların kimin için olduğu sorusu, ana akım uluslararası ticaret teorileri ile yanıtlanamayacak bir sorudur.

Biri diğerinden bağımsız olmamak üzere kapitalist işleyişte değerlendirme (valorisation) ve gerçekleştirme (realisation) artı değere el konmasında iki momenttir. Değerin gerçekleşmesi momenti, ticaret momentidir. Burada değer üretilmez ancak değer gerçekleşmesi sağlanır, dolayısıyla üretim sürecindeki çelişkiler ortadan kalmış gibi görünse de bu iki süreç birbirinden ayrı düşünülemez. Bu nedenle, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, yatırımların güvenliğinin sağlanması kapitalist işleyişin olmazsa olmazıdır. Dolayısıyla, ticari ilişkilenmelerde, sermaye-emek arasındaki çelişkinin göz ardı edildiği uluslararası ticaret teorileri eksiklidir.

3. Kurumsal çerçeve

Uluslararası ticari ilişkilenmelerin düzenlenmesi noktasında, DTÖ'nün kuruluşu neoliberal küreselleşmenin kurumsallaşmasının önemli bir vechesidir. DTÖ'nün en temel görevi, uluslararası ticareti serbestleştirmektir. DTÖ'nün üç temel anlaşması; Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (TRIMS), Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (TRIPS) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'tır. DTÖ, bu anlaşmaların tamamında "en çok kayırılan ülke" ve "ayırım yapmama" ilkelerini temel alır. Bunlar, ticari ilişkilerde karşılıklılık ve yine ticari ilişkilerde üyelerin diğer üyeler arasında ayırım yapmaması prensipleridir.

TRIPS anlaşması fikri mülkiyet haklarının korunmasını temel almaktadır. Uluslararası ticari ilişkilerde patentler fikri mülkiyet haklarının en önemli aracıdır. Yeni buluş ve keşiflerin patentler aracılığıyla metalaştırılması tartışmalı bir meseledir. DTÖ, özel çıkar ve kamu yararı arasında patentler aracılığıyla ortaya çıkan bu çatışmayı dengelemek üzere düzenlemelere gitmektedir. Ancak, uluslararası şirketlerin özellikle teknoloji ve ilaç devlerinin fikri mülkiyet haklarını güçlendirme yönündeki basınçları,

gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkelerin alt sınıfları ile merkez kapitalist ülkelerin sermaye sınıfları arasındaki çıkar çatışmasını gözler önüne sermektedir (Ratuva, 2009). Keşifler, patentleri elinde bulunduran sermaye gruplarına rekabet üstünlüğü sağlamaktadır (Rikowski, 2006). Fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, özellikle patent koruma sürelerinin uzatılması bireysel sermayeler arası rekabeti artıran da bir olgudur. Obama Yönetimi'nin müzakere sürecini oldukça önemseydiği TPP, TTIP, TISA² gibi anlaşmalar fikri mülkiyeti koruma konusunda DTÖ anlaşması TRIPS'den daha güçlüdür.

DTÖ, 1990ların sonu ve 2000lerin başındaki küreselleşme karşıtı hareketin hedef aldığı en önemli organizasyondur. DTÖ yalnızca küreselleşme karşıtlarının hedefi olmakla kalmamış, kendi işleyiş prensipleri özellikle de karar alma sürecindeki zorluklar ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin farklı regülasyon beklentileri nedeniyle de kurulmasının hemen ardından meşruiyet krizi içerisine girmiştir. 2001 yılında başlayan Doha görüşmeleri aradan geçen yaklaşık 20 yıldan fazla süreye rağmen halen sonuçlanmamış, üstelik müzakere sürecinin askıya alınmasına yönelik sesler de yükselmeye başlamıştır.

Kurulmasından bugüne, DTÖ gümrük vergilerinin kaldırılması hususunda başarılı olsa da neoliberalizmin liberalleşme dalgasını hızlandırmayı, ABD hegemonyasındaki uluslararası sermaye sınıfının istediği ölçüde başaramamıştır. Özellikle 2008-9 krizi sonrası ortaya çıkan küresel resesyona düşük büyüme, azalan ticaret, yüksek işsizlik-koşullarında artan değer yaratımı ve aktarımı rekabetinin sorumluluğunu bu çevrelerin nezdinde taşıyamamıştır. Bu durum, ABD öncülüğündeki birçok ülkenin küresel ticaret serbestleşmesi forumu olan DTÖ'yu beklemeyip mega bölgesel forumlara yönelmesine neden olmuştur. Burada, ticareti kolaylaştıran ikili ya da çoklu anlaşmalardan hem DTÖ hem de ABD ticaret üçlüsünü ayırmak gerektiği not edilmelidir. Ülkeler ticari ilişkilere girerler ve özellikle tarifeler konusunda birbirlerine karşı çeşitli imtiyazlar tanıyabilirler. Bu anlaşmaların farkı, ticaretin çok ötesinde bağlayıcı hükümlere sahip olmalarıdır.

4. TPP, TTIP ve TISA

Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP), 4 Şubat 2016 tarihinde, Pasifik Okyanusu kıyısındaki on bir ülke (Kanada, Meksika, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Singapur, Brunei, Şili, Vietnam, Peru ve Malezya) ve ABD tarafından imzalandı. ABD, Kanada ve Meksika arasındaki bölgesel ticaret anlaşması NAFTA ve diğer ülkeler arasında ikili ticaret anlaşmaları olmasına rağmen, TPP bunların ötesine geçen bir bağlayıcılık içermektedir. TPP, ancak tüm ülke hükümetleri tarafından onaylandığında yürürlüğe girecektir ki, ABD Başkanı anlaşmayı yürürlüğe koymamıştır. Bu nedenle, 2018 yılında ABD olmaksızın 11 ülke kapsamlı ve geliştirilebilir Trans Pasifik Ortaklığı Anlaşması (CPTPP) imzalamışlardır. Avrupa Birliği ve ABD arasındaki Trans-Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) müzakerelerine ise 2013 yılında başlanmıştır. 2016 yılındaki Birleşik Krallık'taki Brexit referandumunu ve Trump Yönetimi nedeniyle müzakere süreci gündemdeki önemini kaybetmiş daha sonra ise müzakere sürecinin askıya alındığı duyurulmuştur. Daha az bilenen, Hizmet Ticareti Anlaşması (TISA) ise DTÖ'nün içerisindeki serbestleşmenin derinleştirilmesi taraftarı bir grup ülke tarafından görüşülmektedir. "Gerçek İyi Arkadaşlar" (Really Good Friends) olarak adlandırılan AB, ABD ve Türkiye'nin dahil olduğu yirmi üç ülke tarafından görüşülmektedir ve odağında hizmet sektörünün serbestleştirilmesi vardır. Bu anlaşmanın müzakere süreci devam etmekte ancak içeriğine dair çok az bilgi kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

TPP, TTIP ve TISA'nın en önemli müzakereci devleti ABD'dir, ABD'nin politik atmosferi müzakerelere uygun olmadığında anlaşmalar da uluslararası gündemden geri çekilmektedir dahası ABD dünya ekonomisinde eğilim-belirleyici ülkedir. Bu nedenle, üç anlaşmaya referansla, ABD ticaret üçlüsü demek yanlış olmayacaktır. Çalışmanın amacı

² Türkiye kamuoyunda da İngilizce kısaltmaları ile bilinir olmaları nedeniyle Trans-Pasifik Ortaklığı (TPO), Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) ve Hizmet Ticareti Anlaşması (HTA) 'nın İngilizce kısaltmaları kullanılmıştır.

üç anlaşmanın da uluslararası ticari ilişkilere bir yeni standardizasyon sunma konusundaki ortak amacını tariflemek olduğu için, farklılıkları kıtasal ölçekleri itibariyle olup, ortaklıklarının altı çizilecektir. Bu ortaklıklar; serbestleşmenin derinleştirilmesi, hizmet sektörünün serbestleştirilmesi, uluslararası yatırımcılara yönelik ayrımcılığın diğer bir değişle ulusal korumacılığın kaldırılması, fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, özel yetkili yatırımcı- devlet uyuşmazlığı mahkemelerinin kurulması ve düzenleyici uyum mekanizmaları oluşturulmasıdır. Bu her bir başlık taraf devletler ile anlaşmaların dışında tutulan devletler arasındaki anlaşma-anlaşmazlık dinamiklerini yansıtmaktadır.

ABD ticaret üçlüsü olarak adlandırılan anlaşmaların, ekonomik büyümeyi ivmelendireceği, yeni istihdam alanları yaratacağı ve rekabet edebilirliği artıracacağı, anlaşmaların tarafındaki tüm raporlarda yer almaktadır (USITC, 2016). Peterson Enstitüsü araştırmacıları, TPP'nin 2030 yılına kadar ABD'nin senelik ihracatını 357 milyar dolar yani toplam ihracatın yüzde 9,1'i seviyesinde artıracığını, bunun Gayrisafi Milli Hasıla'ya yüzde 0,5 seviyesinde etkide bulunacağını hesaplamışlardır (Petri & Plummer, 2016). Benzer çalışmalar, AB ve TTIP için de söz konusudur. TTIP'in iki milyon yeni iş yaratacağı, kısa vadede Avrupa'nın büyümesine yüzde 1 etkisi olacağı ifade edilmiştir (The Atlantic, 2016). Tüm bu tahminler, taraf ülkeler arasındaki halihazırdaki tarifelerin düşürülmesi veya sıfırlanması ile tarife-dışı ticaret engellerinin kaldırılması üzerinden hesaplanmaktadır. Dünya üzerindeki tarife oranları oldukça düşük olsa da anlaşmalar kapsamında bu oranların daha da aşağı çekilmesi hedeflenmektedir. Bu noktada, "etik tedarik zinciri" vurgusu yapılması, özellikle Çin, Hindistan gibi "işçi haklarının gelişkin olmadığı" ülkelerdense, AB-ABD ve ABD merkezli bir Pasifik ölçeğinde ticari ortaklıklar hedeflendiğini göstermektedir (European Commission, 2016). Muhasebe, sigortacılık, denetleme, mühendislik, sağlık, eğitim, finans faaliyetlerini kapsayan hizmet sektörünün serbestleştirilmesi ise TPP anlaşmasının tüm bölümlerine yedirilmiş olmakla birlikte, üçüncü anlaşma olan TISA, tamamen bu serbestleşmenin sağlanmasına adanmış bir anlaşmadır. Kamu ihalelerinde yabancı yatırımcılara yönelik engellerin ve devlet işletmelerine yönelik kayırmacı uygulamaların ortadan kaldırılması, aksi durumların ise özel yetkili mahkemelere taşınması önerilmektedir. Anlaşmalar kapsamında, DTÖ çerçevesi yeterli bulunmamakta, ulusal korumacılık içeren tüm tedbirlerin kaldırılması, bağlayıcı bir yasal çerçevede çözülmeye çalışılmaktadır. Dünyanın en büyük devlet işletmeleri Çin'de bulunmaktadır. Yabancı yatırımcılara karşı ayrımcılığı önleyecek düzenleme getirilmesi özellikle Asya'da bunun yaygınlaşması arzu edilmektedir.

Bir diğer anlaşmazlık dinamiği ise, fikri mülkiyet hakları konusundadır. DTÖ anlaşması bünyesindeki TRIPS'in, TPP'nin fikri mülkiyet bölümüyle kuvvetlendirildiği görülmektedir. Marka koruması, TRIPS'de 7 yıl iken, TPP'de bu 10 yıldan az olmamak koşulu ile tariflenmiştir. Telifler, TRIPS'de minimum 50 yıl iken, TPP'de minimum 70 yıl olarak sabitlenmiş, ihlalinde ise cezaya tabi tutulmuştur. Ticari sırlar ile ilgili TRIPS kapsamında bir düzenleme yokken, TPP'de ticari sırlar yasalarla koruma altına alınmıştır. Gıda, kimya ve ilaç sektöründeki içerik bilgisinin paylaşımı gıda ve kimyasal ürünler konusunda 10 yıl olarak, ilaç için ise 5-8 yıl olarak anlaşılmıştır. Müzakere sürecinin en uzlaşıya uzak başlığı taraf ülkeler için bile fikri mülkiyet hakları konusu olmuştur. ABD'nin arzu ettiği daha uzun koruma süreleri iken, taraf ülkeler müzakereler sonrası bu süreleri daha dengeli bir noktaya geri çekebilmişlerdir. McKinsey Küresel Enstitüsü'nün 2015 Eylül tarihli "Kazanmak için Oynamak: Şirket Karları için Yeni Küresel Rekabet" başlıklı raporu en yüksek kar marjlı sektörleri, ilaç, medya, finans ve bilgi teknolojileri olarak sıraladıktan sonra bu sektörlerdeki ağırlığın halen Batılı firmalarda olduğunu aktarır (McKinsey, 2015). Aynı raporda, değer in imalattan daha çok patent, telif, marka haklarından elde edilir olduğunu, 2015 yılında 1999 yılına kıyasla fikri mülkiyet kaynaklı karların Batılı firmalar için yüzde 14 oranında arttığı ifade edilmektedir. Öte yandan, Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerin teknoloji ve ilaç sektörleri patent ve telif ürünlerden çok, taklitlere dayanmaktadır. Fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, kalkınmakta olan ülkelerdeki üretimi olumsuz etkileyecek ve

özellikle erişilebilir ve uygun fiyatlı ilaç ile uygun fiyatlı teknoloji ürünleri üretimini baltalayacaktır.

Yatırımcı-devlet uyuşmazlığının çözümü bir diğer ihtilafli başlıktır. Yatırımcıların ev sahibi devletin uygulamaları kaynaklı uğradığı zararların bu mahkemeler aracılığıyla tazmin edilmesi, dahası “muhtemel karların” dahi anlaşma metinlerinde kendine yer bulması, devletlerin ulusal düzenlemelerinde bir “kilitlenme” (lock-in) durumu yaratacaktır (Gill, 1998). Devletler uluslararası yatırımcıların aleyhine olabilecek herhangi bir kamu yararı gözetemeyecek, gözetmediği takdirde ise bu mahkemeler aracılığıyla çok yüksek tazminatlar ödemeye mahkûm olabileceklerdir. Stephen Gill’in “yeni anayasacılık” olarak tariflediği neo-liberal küreselleşmeyi meşrulaştırma sürecinin bir devamı olarak özel yetkili mahkemelerin anlaşmalarda yer aldığı görülmektedir (Gill, 1998). Kamusal hakların yok sayılması ve halihazırdaki uluslararası uyuşmazlık mahkemelerinde dahi mahkemelerin yüzde 63 oranında yatırımcılar lehine karar alması (Schubert & Saz-Carranza, 2016) bu mahkemelerin tarafsızlığına gölge düşürmektedir. Öngörülen mekanizma, uluslararası sermayenin ulusal demokratik mekanizmalar ile ulusal yargı mekanizmalarını by-passı anlamına gelmektedir. Bu doğrultudaki başka bir düzenleme, yerel standartların uyumlaştırılması önerisidir. Özellikle AB’de büyük tartışma yaratan bu başlık, fosil yakıtların kullanımından, kozmetikteki yasaklı kimyasallara, genetiği değiştirilmiş gıdalar konusundaki anlaşmazlıklara çok farklı alanlardaki farklı standartları öne çıkarmaktadır. Standartların, ilaç, kimya, otomotiv ve gıda teknolojilerinin talepleri doğrultusunda şekillenebileceğine dair korku, oluşturulan uyum mekanizmalarının yasama ve yargı denetiminden azade oluşu ile düşünüldüğünde uluslararası sermaye lehine anti-demokratik bir mekanizmanın yaratılması anlamına gelmektedir.

Anlaşmaların öngördüğü uluslararası ticaret regülasyonu, üç kıtasal ölçekte, ulusal yasama ve yargı mekanizmalarının devre dışı bırakılarak uluslararası sermaye lehine neoliberal serbestleştirmeyi derinleştirmek doğrultusundadır. Taraf ülkeler ve olmayan ülkeler arasındaki anlaşmazlık dinamikleri, küresel kapitalizmin eşitsiz gelişimi ile yakından ilgilidir. Genel olarak bakıldığında ise bu süreç, ticari ilişkileri depolitize etme ve daha da önemlisi uluslararası sermayenin değer gerçekleşme momentini hızlandırması ve kolaylaştırılması sürecidir. Ülkeler arası anlaşmazlık, en çok DTÖ görüşmelerinin tıkanması ile göze çarpmaktadır. Birçok başlıkta DTÖ çerçevesi, hükümetlere sınırlı da olsa bir “politika alanı” (policy space) bırakması nedeniyle, ABD ve AB merkezli uluslararası sermaye çevrelerini rahatsız etmektedir (Gallagher, 2008). Tarifeler, hizmet ticareti sınırlamaları, kalkınma gereğiyle bazı sektörler için koruma uygulanabilmesi, teknoloji transferi zorunluluğu, yerel iş birliği mecburiyeti ve ev sahibi ülkede ar-ge yürütülmesi şartı gibi ekonomik önlemler “adil” olmadığı gerekçesiyle kaldırılmak istenmektedir. Buna karşın, politik manevra yapabilme kabiliyetini kaybetmek istemeyen Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkeler, DTÖ regülasyonunda ısrar etmektedirler. ABD ise öncülük ettiği ülkeler ile, DTÖ’yü TPP, TTIP ve TISA gibi mega-bölgesel girişimler aracılığıyla aşmak üzere bir “forum değişikliğine” gitmiştir (Shah, Tiedemann, & Kotas, 2015).

Gelinen noktada ise “forum değişikliği” de işe yaramamış görünmektedir. 2008-9 krizi sonrası faiz oranlarının ABD’de sıfıra yakın, AB’de ise negatif seyirli olmasına rağmen beklenen iktisadi toparlanma gerçekleşmemiş, dahası ekonomist Larry Summers’ın Alvin Hansen’den ödünç aldığı “seküler durgunluk” tezi yaygınlık kazanmıştır. Büyüme istenilen seviyeye ulaşmamış, işsizlik oranları azalmamış, enflasyon hedefleri tutturulamamıştır ve talep yeterli değildir. Serbestleşmenin derinleştirilmesine dayanan TPP, TTIP ve TISA gibi iddialı projelerin hayata geçirilmesi ABD’de ve AB’deki siyasal konjonktürdeki belirsizlik nedeniyle mümkün olmamıştır. Özellikle ABD’de Trump Yönetimi’nin ekonomik reçetesinin iddialı bir korumacılık olacağını düşünenleri şaşkırtan bir politikasızlık gözlenmektedir. *The Atlantic*’e yazan Derek Thompson, Beyaz Saray’ın ekonomi politikasının özetini “herhangi bir politika yok” olarak ifade etmiştir (2016).

Trump öncesi ABD Başkanı Barack Obama yönetiminin mega-bölgesel ticaret serbestisi anlaşması girişimleri, neoliberal küreselleşme stratejisini yeni tanımlanan ölçeklerde, liberalleşmeyi derinleştirerek, sürdürme niyetini gösteren önemli siyasal açılımlardı. Bu girişimler, neoliberalizme olan sadakatiyle neoliberal hegemonyayı sürdürmek doğrultusunda yani neoliberal strateji açısından bir süreklilik arz ederken, küresel DTÖ ölçeğini bir yana koyup, mega-bölgesel ölçeklerde liberalizasyonu derinleştirmeyi hedeflemeleri ile küresel ekonomide bir forum-değişikliği arayışı olduğuna işaret etmişlerdi (Shah, Tiedemann ve Kotas, 2015).

Donald Trump ise, uluslararası ticari ilişkilerin düzenlenmesi sürecindeki forum değişikliğini çoklu müzakere süreçlerinden ziyade ülkelerin birebir yürüttüğü bir forma dönüştürmek konusunda ısrarcı oldu. En yalın haliyle Trump yönetiminin uluslararası ticaret politikası, müzakere süreçlerinde ABD üstünlüğünü sürdürebilmek üzere teke tek diplomasi ile anlaşma kotarmaktı (United States Trade Representative, 2018). Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ticaret Temsilciliği, Transpasifik Anlaşması'ndan (TPP) Başkan Donald Trump'ın kararıyla geri çekilmiş ve Avrupa Birliği de Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması'nın (TTIP) müzakere sürecindeki yönergelerinin hükmünü yitirdiğini ilan etmişti. Ancak, ticaret anlaşmaları yeni ortaya çıkmış değildir, bu yeni nesil anlaşmalar dünya siyasetinin konjonktürel tıkanışına kurban gitmiş gibi görünseler de yalnızca mal ve hizmet ticaretinin önündeki engelleri kaldırmak istememekte, yatırımcı-devlet uyumsuzluğu çözümü, fikri mülkiyet hakları ve emek, çevre ve mal ve hizmet normları konusunda regülasyon uyumlulaştırılması gibi önemli başlıkları da içermektedirler. Bu anlamda ulusaşırı tarihsel blok "transnational power bloc" olarak nitelenen ve temel sınıf fraksiyonunu uluslararası ölçekte faaliyet yürüten sermaye sınıfının oluşturduğu toplumsal gücün uzun erimli beklentilerini karşılamaya dönüktüler (Ougaard, 2016). Kaldı ki, TPP'ye taraf ülkeler, bir süre daha ABD'siz de bir yol haritası izlenebileceği iddiasıyla görüşmelere devam ettiler, hatta TPP'de ABD standartlarının sağlanabileceği garantisi verilirse, ABD'nin ileride yeniden anlaşmanın tarafı olabileceği beklentisi içerisine girdiler (Gleeson, Lexchin, Lopert ve Kilic, B, 2018). Bu üç ticaret anlaşması, neoliberal küreselleşmenin önemli bir vechesi olan ticari liberalizasyonu derinleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Üç mega bölgesel ölçekte, mal ve hizmet ticaretindeki gümrük tarifelerinin ve tarife dışı ticari kısıtlamaların kaldırılmasının yanı sıra, özel bir yatırımcı-devlet uyumsuzluğu çözüm mekanizması oluşturma, fikri mülkiyet haklarını güçlendirme, devlet alımlarında liberalizasyon ve ticaret standartlarının uyumlulaştırılmasını hedeflemektedirler.

Herhangi bir uluslararası haber ajansının ekonomi bültenine abone olduğunuzda, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki ticaret gerilimine dair neredeyse her gün birkaç bildirim alırsınız. Buradaki gerilimin özünde elbette tarifeler değil, ticaret standartları daha genel olarak ise dünya ticaretinin regülasyonu bulunmaktadır. En güncel gerilim nedeni, ABD'nin en rekabetçi endüstrileri olan teknoloji, ilaç ve eğlence endüstrilerinin, patent, telif ve marka haklarının korunması ve dünya pazarındaki göreceli rekabet avantaj sürelerinin uzaması için fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi yönündeki talebine karşılık bulamamasıdır. Trump, seçim kampanyası esnasında kullandığı retorik, TPP'yi askıya alarak devam ettirmiş gibi görünse de Birleşik Devletler'in dönemin ticaret temsilcisi Robert E. Lighthizer'ın da TPP, TTIP ve TISA'nın önerdiği ticaret regülasyonu çerçevesinden farklı talepler öne sürdüğü söylenemez (*The New York Times*, 2017). Dolayısıyla, ABD ticaret üçlüsü dediğimiz TPP, TTIP ve TISA'nın ve güncel ticaret gerilimlerinin arkasındaki anlaşma-anlaşmazlık dinamikleri benzerdir.

Bu anlaşmaların içeriğine bakıldığında, DTÖ'nün serbestleştirme girişiminin derinleştirilmesinden ve uluslararası sermaye sınıfının hareket kabiliyetini kolaylaştırması ve kamusal hakların korunduğu çerçeveleri yine uluslararası sermaye lehine hedef alması önerileri görülmektedir. Özel yetkili devlet-yatırımcı uyumsuzluk mahkemeleri ile yerel yargı mekanizmaları bypass edilmekte, düzenleme uyumlulaştırılması adı altında yerel standart ve normlar uluslararası pazarlık süreçlerine bırakılmaktadır. Devletlerin çeşitli bürokratik özel görevli bürolarından tutun, Avrupa

Birliği Komisyonu gibi seçim ile yetki almayan organların ve dahi popüler taleplerden azade karar verebilme ayrıcalığına sahip olabilecek mahkemelerin ticari ilişkileri depolitize etmesi böylece mümkün olacaktır. Toplumsal ilişkilerin en önemli mekanizmalarından biri olan uluslararası ticari faaliyet tıpkı para politikası ve Merkez Bankalarının özerkleştirilmesi sürecinde olduğu gibi popüler politik alandan uzaklaştırılmak ve teknokratlara devredilmek istenmektedir.

5. Ticaret Savaşlarının Özündeki Regülasyon Açmazı

Ticaret savaşları, özellikle 2018 yılından sonra ABD'nin Çin'e karşı aldığı korumacı önlemlerin popüler dildeki ifadesinin adı olmuştur. Trump, 1 Mart 2018'de ABD'nin çeliğe %25 ve alüminyum ithalatına %10 tarife uygulayacağını duyurdu ancak başlangıçta muaf olan Kanada, Meksika ve AB, 31 Mayıs 2018'den itibaren çelik ve alüminyum tarifelerine tabi oldu. Ek olarak, Trump yönetimi, 6 Temmuz'da Çin'den ithal edilen 50 milyar dolar değerindeki 818 mal kategorisine %25'lik bir tarife belirledi (Fetzer & Schwarz, 2021). Ticaret savaşının akademik literatürde işaret ettiği ise "iki veya daha fazla ülke arasındaki mal, hizmet ve sermaye alışverişinde ve bunların kaynaklarına erişimde ortaya çıkan", "başlıca silahları, ticaret faaliyetlerini doğrudan etkileyen tarifeler, vergiler ve ithalat veya ihracat kotaları gibi araçlar" olan bir anlaşmazlık biçimidir (Oermann & Wolff, 2022, s. 16). Bu tanımda ticaret savaşları ticaret hadleriyle ilgili olduğu ölçüde, sübvansiyonlar, döviz kurları, kasıtlı ücret kısıtlamaları ve teknolojik değişim gibi parametrelerden etkilenir (ibid.). Günümüzde, ister küresel değer zincirleri perspektifinden değerlendirilsin, ister sermayenin uluslararasılaşması perspektifinden analiz edilsin üretim, tüketim ve finansmanın küresel ölçekte difüzyonu ve yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda, tarifelerin gerçekten de tartışmanın göz ardı edilebilir bir yönü olduğunu iddia etmek anlamsız olmayacaktır. Trump'ın tarifeler üzerinde bir kaşık suda çıkardığı yaygaradan farklı olarak ABD'nin regülasyon talepleri anlamında Obama, Trump ve Biden dönemleri arasında bir kopuş değil süreklilik mevcuttur (Scherrer, 2022). TPP, TTIP ve TISA özelinde, yukarıda detaylıca aktarılan muhteva küresel ölçekte regülasyon açmazına bir yanıt niteliğindedir. Ticaret savaşları bu anlamda, regülasyon açmazının sonucudur. Bu çalışmanın sınırları dışında kalsa da özellikle, ticaret savaşlarının ülkelerin içerisindeki bölüşüm eşitsizliği ile olan ilgisine yönelik de artan bir ilgi söz konusudur. Gazeteciler, Matthew C. Klein ve Michael Pettis'in "Ticaret Savaşları Sınıf Savaşları: Yükselen Eşitsizlik Küresel Ekonomiye ve Uluslararası Barışı Nasıl Tehdit Ediyor" (*Trade Wars Are Class Wars: How Rising Inequality Distorts the Global Economy and Threatens International Peace*) çalışmaları, 2021 Lionel Gelber ödülünü almış, 2020 *Financial Times* & McKinsey yılın işletme kitabı ödülü adayları arasına girmiş ve *Strategy + Business*'in 2020 yılının en iyi işletme kitabı ödülünü almıştır (Klein & Pettis, 2020). Sınıflar arası eşitsizliğin uluslararası ticari rekabetle olan ilgisine yönelik bu popüler ilgi, akademi de ülkelerin içindeki sınıf eşitsizliğin dışsal yansıması olarak tartışılmakta, özellikle eksik istihdam düşük talep ve bunların yarattığı problemlere odaklanan iktisatçılarca yapılmaktadır (Kwan, 2020). Küresel kapitalist işleyişin, küresel, uluslararası ve ulusal ölçekte işleyiş ve mekanizmalarını göz önünde bulundurarak yapılacak analizlerin, ticaret savaşlarının farklı yönlerinin özellikle de tarifeler ve ekonomik yaptırımların ötesine geçen derinlemesine analizlerin önünü açacağı muhakkak olmakla birlikte, bu çalışmanın altını çizdiği noktada sermaye birikim sürecinin tıkanması ve değerlenme sürecinin yani uluslararası ticaretin regülasyon açmazının giderilmesine dönük ortaya çıkan mega bölgesel ticaret anlaşmaları, devlet-yatırımcı uyumsuzluk mekanizmalarının düzenlenmesinden, fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesine ve liberalizasyonun derinleştirilmesi gibi birçok başlıkta regülasyon açmazını açamamış ancak ticaret savaşlarının da gündemde tuttuğu üzere muhtevasıyla regülasyon arayışının çerçevesini çizmiştir.

6. Sonuç

Sonuç olarak, uluslararası ticaret de uluslararası ticaret anlaşmaları da aktörleri, uzamları ve içerikleri ile çok katmanlı politik ekonomik konulardır. Bu çalışmada, uluslararası gündemin gerisine düşen mega bölgesel ticaret anlaşmalarının içeriklerinin ticaret savaşları aracılığıyla biçim değiştirerek gündemde olduğu savunulmuştur. Diğer bir deyişle ticaret savaşlarının, aslında küresel kapitalist işleyişin uluslararası regülasyon açmazı olduğu, bu açmazın da uluslararası ticaretin kim ya da kimlerin çıkarına regüle edileceğine dönük bir tartışma olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda makalede, fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, yatırımcı-devlet uyumsuzluk mekanizmalarının özel yetkili mahkemelere devri, ticari ürünlerin kalite standardizasyonu gibi temel başlıklarda bir regülasyon talebi olan TTP, TTIP ve TISA sürecinin tıkanmasının, ABD merkezli talepler demetine karşı işleyen ancak bu makalenin içeriğinde yer almamakla birlikte bu regülasyona itirazları bulunan aktörlerle birlikte düşünüldüğünde ticaret savaşlarının merkezinde yer aldığı belirtilmektedir. DTÖ sürecinin tıkanması, mega-bölgesel ticaret anlaşmaları müzakerelerindeki gitgeller ve ticaret savaşları birlikte düşünüldüğünde küresel kapitalist işleyişte bir uluslararası regülasyon açmazı bulunduğu savunulmuştur. Bu sav, TPP, TTIP ve TISA anlaşmalarının içeriği, uluslararası ticari ilişkilerin incelenmesinde anaakım akım ticaret teorilerinin ötesine geçerek ve disiplinler arası ayrışmanın sınırlarının ötesine geçerek farklı boyutlarıyla incelenmiştir.

Kaynakça

- European Commission (2016). TTIP: What consumers have to gain http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/january/tradoc_154173.pdf
- Fetzer, T.& Schwarz, C. (2021). Tariffs and politics: evidence from Trump's trade wars. *The Economic Journal*, 131, 1717–1741. <https://doi.org/10.1093/ej/ueaa122>
- Gallagher, K. (2008). Understanding Developing Country Resistance to the Doha Round. *Review of International Political Economy*, 15(1), 62–85.
- Gleeson, D., Lexchin, J., Lopert, R., & Kilic, B. (2018). The Transpacific Partnership Agreement, intellectual property, and medicines: Differential Outcomes for Developed and Developing Countries. *Global Social Policy*, 18(1), 7–27. <https://doi.org/10.1177/1468018117734153>
- Gill, S. (1998). New Constitutionalism, Democratization and Global Political Economy. *Pacific Review*, 23–38.
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Kahya P. (2016). Framing Mega Regional Agreements within Global Capitalism: An Analysis of the TPP, TTIP and TISA Proposals (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Klein, M. & Pettis, M. (2020). *Trade Wars Are Class Wars: How Rising Inequality Distorts the Global Economy and Threatens International Peace*. Yale University Press.
- Kwan, C.H. (2020). The China–US trade war: deep-rooted causes, shifting focus and uncertain prospects. *Asian Economic Policy Review*, 15, 55–72. <https://doi.org/10.1111/aep.12284>
- McKinsey (2015). Playing to win: The new global competition for corporate profits <http://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/the-new-global-competition-for-corporate-profits>
- Oermann, N.O & Wolff, H. (2022). *Trade Wars Past and Present*. Oxford University Press.
- Ougaard, M. (2016). The reconfiguration of the transnational power bloc in the crisis. *European Journal of International Relations*, 22(2), 459–482. <https://doi.org/10.1177/1354066115589616>
- Petri, P. A. & Plummer, M. G. (2016). *The Economic Effects of the Trans-Pacific Partnership: New Estimates*. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.
- Public Citizen (2015). <https://www.citizen.org/article/tpp-and-access-to-medicines/>.
- Rikowski, R. (2006). A Marxist Analysis of the World Trade Organization's Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. *Policy Futures in Education*, 396–409.

- Ratuva, S. (2009). Commodifying cultural knowledge: corporatized western science and Pacific indigenous knowledge. *International Social Science Journal*, 153-163.
- Scherrer, C. (2022). Biden's foreign economic policy: crossbreed of Obama and Trump? *International Review of Public Policy*. <https://doi.org/10.4000/irpp.2398>
- Schubert, M. & Saz-Carranza, A. (2016). *Investor-State Dispute Settlement & the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)*. Barcelona: ESADEgeo.
- Shah, A. Tiedemann, N. & Kotas, K. (2015). *Critical Perspectives on TTIP Expropriation, Financial Deregulation and Domination of the World*. Kassel: KOBRA – Kasseler Online Bibliotheca Repository & Archive on behalf of New Research in Global Political Economy.
- Shaikh, A. (2015). Capitalism: Competition, Conflict and Crises, Lecture 1: Introduction to Course at Henry George School of Social Science <http://www.hgsss.org/anwar-m-shaikh-capitalism-competition-conflict-and-crises/> .
- Saad-Filho, A. (2011). Crisis in Neoliberalism or Crisis of Neoliberalism? *Socialist Register, The Crisis This Time*, (47), 242- 259.
- Saad-Filho, A. (2021). Endgame: from crisis in neoliberalism to crises of neoliberalism. *Human Geography*, 14(1), 133–137.
- The Atlantic (2016). It's About Investments, Not Just Trade <http://www.atlantic-community.org/-/it-s-about-investments-not-just-trade>
- The Foreign Policy (2017). Japan Wants to Revive the Trans Pacific Partnership Even Without the U.S. <http://foreignpolicy.com/2017/04/24/japan-wants-to-revive-trans-pacific-partnership-even-without-united-states-asia-trade-agreements/> .
- The New York Times (2017). As Washington Tries to Protect Tech, China Could Fight Back <https://www.nytimes.com/2017/08/02/business/china-trade-trump-technology.html?mcubz=3>.
- Thompson, D. (2016). The Potemkin Policies of Donald Trump <https://www.theatlantic.com/business/archive/2017/06/donald-trump-economic-policies/529554/>.
- Tsingou, E. (2015). Club governance and the making of global financial rules, *Review of International Political Economy*, 22(2), 225-256, doi: 10.1080/09692290.2014.890952
- United States Trade Representative 2018 Annual Report: *The President's Trade Policy Agenda* <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018/AR/2018%20Annual%20Report%20I.pdf> .
- United States International Trade Commission (USITC) (2016). Trans-Pacific Partnership Agreement: Likely Impact on the U.S. Economy and on Specific Industry Sectors <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4607.pdf> .
- Yalman, G. (2021). *Crisis in or of neoliberalism? A brief encounter with the debate on the authoritarian turn* in Babacan, E., Kutun, M., Pinar, E., & Yılmaz, Z. (Eds.) Regime Change in Turkey: Neoliberal Authoritarianism, Islamism and Hegemony (1st ed.). Routledge.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Pinar Kahya (%100)

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Pinar Kahya (100%)
